

Utvalget for framtidens fellesskole

Innspill til fellesskoleutvalgets arbeid

Bakgrunn for uttalelsen

Dette er bare én enkelt stemme fra distrikt-Norge, men jeg ønsker å belyse reelle problemstillinger som svekker fellesskolen.

I vår kommune ser vi hvordan kommunen som skoleeier ensidig vektlegger økonomi i skoleutviklingen, på bekostning av skolens øvrige rammevilkår, og dermed svekker barnas tilgang på grunnleggende utdanning og likeverdige oppvekstvilkår.

Stadig skolesentralisering svekker livsgrunnlaget i distriktene, og staten må gi tydelige retningslinjer til skoleeierne (kommuner og fylkeskommuner) hvilke grunnverdier som skal ligge til grunn for skoleutvikling.

- Ønsker vi å legge til rette for å ta i bruk ressursene i distriktene?
- Ønsker vi det skal være mulig å drive landbruk der grunnlaget er, uten at barna til bøndene må gå på internatskole for å få grunnleggende utdanning?

I NOU 2020:15 *Det handler om Norge*, kan vi lese i sammendraget at

Utvalget mener det er positivt og viktig for Norges del at befolkningen i distriktene opprettholdes. Men scenarioet som ligger til grunn for SSBs analyser [Hovedalternativet i de nye framskrivingene viser derimot en relativt stabil utvikling i folketallet i distriktskommuner på sentralitet 5 og 6 fram til 2040.] vil altså ikke realiseres av seg selv uten en aktiv distriktspolitisk innsats.

I Meld. St. 27 (2022-2023) *Eit godt liv i heile Noreg – distriktspolitikk for framtida*, kan vi lese at

Regjeringa har som mål for distrikts- og regionalpolitikken at folk skal kunne leve eit godt liv i heile Noreg, at alle lokalsamfunn skal ha rom for utvikling og verdiskaping, og at folketallet skal auke i distriktskommunar. Regjeringa vil arbeide for at folk har tilgang på arbeid, bustad og gode tenester nær der dei bur. Regjeringa vil leggje til rette for trygge, berekraftige og levande lokalsamfunn i heile landet gjennom desentraliserte løysingar.

Dette syns jeg er viktig at fellesskoleutvalget tar med videre inn i sitt arbeid.

Fellesskolen må bygges for å ivareta undervisningen også i distriktene, da tilgangen på skole og barnehage er fundamentale for å muliggjøre familieliv, som igjen er fundamental for å sikre rekruttering og tilflytting/motvirke fraflytting.

Min erfaring fra skolebenken og hvordan det påvirket mine valg

Jeg var en del av det andre kullet som startet 1. klasse etter 6-årsreformen, i 1998. Jeg husker en skolestart preget av lek, uteskole, fellesskap og mye musikk i undervisningen. Klassestørrelsen varierte gjennom barneskolen mellom 9 og 11 elever, og det opplevdes som et minimum for å ha et fungerende klassemiljø. En annen klasse på skolen var 23 elever og det virket å være litt i overkant av hva som fungerte.

Skolen jeg gikk på var en grendeskole med omtrent 100 elever. Det var mye bruk av nærmiljøet, og uteskole var en integrert og naturlig del av skolehverdagen alle syv årene. Trinnene arbeidet en del på tvers, og det var en enorm trygghet i å kjenne alle fjes i skolegården. Det ga en følelse av fellesskap og tilhørighet. Blant annet arbeidet vi med teaterstykker årlig, der alle klassetrinnene bidro med ulike deler av produksjonen (1.-4. klasse kor, 5. klasse kulisser, 6.-7. klasse innhold og fremføring).

Allerede fra 1. klasse visste jeg at det var lærer jeg ønsket å bli, for livet i skolen var fantastisk, og 20 år senere var jeg ferdig utdannet og ansatt i videregående skole. Nå, etter å ha arbeidet 8 år i vgs og sett mitt eldste barn gjennom barneskolen, mens mine tre yngste er på terskelen til skolestart, ser jeg forfallet i skole-Norge.

Motivasjonen for å bli i yrket er forsvinnende liten og jeg har ikke troen på utformingen av skolehverdagen i grunnskolen.

Min erfaring som lærer i videregående skole

Jeg underviser fysikk, naturfag og matematikk på videregående skole. Klassestørrelsene varierer mellom 15 og 28 elever, og min erfaring er en vesentlig forringelse av både mine og elevenes arbeidsvilkår når klassen bikker 20 elever. Opp til dette elevtallet evner jeg å følge opp alle elevene individuelt og gi tilrettelagt, individuell veiledning. Over 20 elever er det alltid én eller flere elever jeg har dårlig samvittighet overfor, som jeg ikke får fulgt opp akkurat den timen, og hver time er det én eller flere elever som jeg må la gå for lut og kaldt vann om de ikke er motivert for å gjøre en innsats selv. Balansegangen er å variere hvem som ikke får optimal oppfølging i løpet av uken, slik at ikke de samme blir rammet over lengre tid. Det er forsvinnende liten kapasitet til å få hentet inn og støttet de som har utfordringer med skolehverdagen eller fagstoffet.

I naturfagstimene er det et mareritt å gjennomføre praktisk arbeid når elevtallet overstiger 20. Vi har til dels løst dette ved å dele opp klassen, eller ha en ekstra voksenressurs i klasserommet. Med budsjettkuttene som kommer på løpende bånd vil dette mulighetsrommet snart forsvinne.

Det er med stor bekymring jeg ser de samme kuttene presse seg frem i grunnskolen.

Skoleutviklingen i Rana kommune – symptomatisk for nedbyggingen av fellesskolen

Rana kommune har i dag omtrent samme elevtall som for 30 år siden, og elevtallet vil de neste 20 årene stabilisere seg rett under dette nivået. I de samme tiårene har antall grunnskoler blitt halvert, fra 20 til 10, og kommunen planlegger nå for en videre sentralisering til 7 eller 8 grunnskoler.

I kommunen fremmes nå en skoleutvikling (av administrasjonen og flertallet i kommunestyret) der klassestørrelsen skal være 25-28 elever (administrasjonen anbefaler klasser med 30 elever) helt ned i 1. klasse, samtidig som kommunen planlegger for kutt i antall årsverk for å spare midler til skolesektoren. I 2024 brøt Rana kommune lærernormen på 7 av 10 grunnskoler, og jeg er bekymret for at kommunen planlegger for å bryte lærernormen i fremtiden også.

I ny skolestruktur skal et betydelig antall elever skal busses inntil 3 timer hver dag for å få tilgang på grunnleggende skolegang, også dette ned i 1. klasse. Både pedagoger og foreldre er bekymret for hvordan dette vil påvirke barnas tilknytning til skolen, til hverandre, mulighet til deltagelse i fritidsaktiviteter og tilhørighet i det sosiale fellesskapet også på fritiden. Nordlandsforsknings rapporter *Lisa gikk til skolen* og *Meir skyss – mindre helse* trekker frem nettopp disse aspektene ved skolesentralisering: Jo større økning i skolevei og jo lavere klassetrinn, desto større blir de negative ringvirkningene av skolesentralisering.

Ved flere grunnskoler vil det ikke være tilgang på spesialrom, ei heller gymsal, slik at barna, også de på småtrinnet, må gå 700 meter (én vei) for å kunne bruke flerbrukshallen for gymsalaktivitet. Kommunen planlegger også å bryte arealkravene innen klasserom og uteareal, og forsvaret dette med tilgjengelig tilleggsareal i nærheten av skolen. Det planlegges bl.a. for at 600+ ungdomsskoleelever skal bruke naturfagrommene, skolekjøkken og musikkrom på den nærliggende barneskolen med 400+ elever.

Foreldregruppen er fortvilet, pedagogene er fortvilet, og oppi alt dette er barna i en evig usikkerhet rundt egen skolehverdag.

Det er min påstand, og akutte varselrop, til dere i maktposisjoner: Kommunene kan ikke fortsette å ha så frie tøyler i skoleforvaltningen!

Selv om skoleforskning sier annet, er det de økonomiske hensynene som dominerer skoleutviklingen, og de formelle kravene om barnerettighetsvurdering er så diffuse at det er kun i etterkant av hele høringsprosessen, dagen før kommunestyremøtet der vedtaket skal fattes, at barnerettighetsvurdering og trafikale forhold legges frem, så sent som klokken elleve på kvelden, og dette blir godkjent av statsforvalter i lovlighetskontroll. Er dette virkelig slik vi vil utvikle skolen i Norge?

Samme høst som samtlige parti i kommunen gikk til valg på å bevare skolestrukturen, kom kommunedirektøren i etterkant av valget og introduserte skolenedleggelser som et nødvendig tiltak i budsjettpresentasjonen, uten at det har vært noen informasjon om dette i forkant. Ei heller ble det gitt noen informasjon om veien videre til eventuell nedleggelse, hvilke utredninger som ville bli gjort, hvilke høringsmuligheter innbyggerne ville ha eller gitt noen tidshorisont for endringene. Dette medførte at de berørte innbyggerne lever i usikkerhet, mens en uoversiktlig og ad hoc-preget skolestrukturprosess varer over flere år.

En kvalitetsdrevet skoleutvikling er totalt fraværende, iallfall i denne kommunen, og jeg frykter det samme i andre.

Særlig bekymret blir jeg når jeg leser rapporten fra Kommunekommisjonen, som ble lagt frem 9. januar 2026, der et gjennomgående trekk i forslagene er svekking eller fjerning av nasjonale krav og ordninger, til fordel for økt lokalt handlingsrom.

Slik jeg kjenner hvordan det lokale handlingsrommet benyttes, vil disse endringen være svært lite tilrådelig hvis målet er å danne robuste, kunnskapsrike og kompetente samfunnsborgere.

Som mor og pedagog kan jeg ikke godta at barna skal vokse opp under så dårlige vilkår.

Jeg har tidligere vært skeptisk til etableringen av privatskoler, både fordi de økonomiske vilkårene er så usikre, og fordi jeg mener en sterk fellesskole er et av de fremste styrkene til velferdsstaten Norge. Dette synet har imidlertid endret seg de siste årene, for nå er det styresmaktene (stat, fylkeskommune og kommune) som selv ødelegger fellesskolen og alle barns tilgang på likeverdige utdanningsmuligheter.

For hva er fellesskolens grunnideal?

Fellesskolen skal gi alle barn like muligheter til en utdannelse, den skal være felles for alle og virke samlende for hele befolkningen. Dette gjøres ved at barn og unge tilbys opplæring i skoler på tvers deres kulturelle, sosiale og økonomiske bakgrunn, noe som motvirker sosiale forskjeller. Skolen skal være offentlig finansiert og barna skal tilbys opplæring på sin nærscole.

I den nye opplæringsloven er begrepet nærmiljøskole utvidet fra å være geografisk nærmeste skole, til å åpne opp for at kommuner, i tillegg til å vektlegge nærhet, også kan ta hensyn til topografi, trafikkforhold, kapasitet på skolene, tilpasning til personal- og bygningsressurser.

Dette er i og for seg vel og bra, men den praktiske bruken er nok ulik det som er tiltenkt.

F.eks. innebærer en av Rana kommunes anbefalte strukturendringer å endre skolekretser slik at barn må kjøres gjennom en annen bydel, og to andre skolekretser for å komme til sin nærmiljøskole. Kan hende dette blir stoppet av statsforvalteren, men er det riktig å utsette innbyggere for denne kampen og usikkerheten i årevis? Hvordan ivaretas fellesskolens idealer når kommuner underdimensjonerer skolens budsjetter og fjerner handlingsrommet til praktisk og variert undervisning, i tråd med nasjonale anbefalinger?

Min erfaring med det norske skolesystemet tilsier at fellesskolens grunnverdier er bedre ivaretatt av friskoler (privatskoler med rett til statsstøtte). Mange av disse evner å drifte uten foreldrebetaling, og sikrer lokalt tilpasset undervisningstilbud som gir rom til elevmangfoldet, og dermed bidrar til at flere barn finner sin vei gjennom utdanningsløpet.

Min tilrådning til fellesskoleutvalget

Styrk etableringen og utviklingen av friskoler, slik at samtlige friskoler kan bli fullfinansiert av staten. Det er dog viktig å hindre etableringen av kommersielle skoler, for skole er ikke butikk, men et grunnleggende velferdsgode.

Øremerk skolemidler til kommunene, f.eks. 80 % av overføringene per barn i alderen 6-15 år, det samme beløpet kommunene trekkes når barn går i privat fremfor offentlig skole.

Dersom kommunene ikke greier å ivareta utviklingen av fellesskolen, og bør ikke kommunene fortsette som skoleeier, men skolene bør eie seg selv, og midlene overføres direkte til skolene. I et strukket kommunebudsjett, der hele kommunens drift kiver om de samme midlene, er det lett å gjøre skole til salderingspost.

Fremfor å endre lærernormen til å gjelde på kommunenivå, skerp den til å gjelde på klassenivå. I breddfulle klasserom, der lærernormen gjelder på skolenivå og ikke til å sikre tilstrekkelig lærertetthet i det enkelte klasserom, er det vanskelig å omgjøre intensjonen i LK20 til endret undervisningspraksis.

Skal vi sikre at skolen er en felles arena som fremmer mangfold og inkludering, trenger vi et bredt spekter av ulike utforming av skolen, med ulike innlæringsmetoder, men der selve kunnskapsinnholdet og det kulturelle innholdet er det samme. For enhetsskolen er en illusjon og et teoretisk begrep: alle de offentlige skolene er ulike, selv innenfor en og samme kommune. Det er variasjoner i byggenes utforming, tilgang på ulike nærmiljø, ulik deling av klasser og trinn, og ulike innlæringsmetoder.

Fremtiden til den norske fellesskolen bør reflektere nettopp dette: hver skole bør springe ut av sitt nærmiljø, kunne spille på de styrker og forutsetninger som finnes akkurat der, og alle henge sammen gjennom den kimen av fellesskap som er den felles kunnskapen og kulturelle overføringen. Denne kimen er ivaretatt gjennom læreplanen, og de alternative læreplanene som er godkjent av Utdanningsdirektoratet har samme kunnskapsinnhold som den offentlige.

Fremtiden til den norske fellesskolen ligger i en utvidet forståelse av fellesskolebegrepet, for dersom vi skal danne robuste, kunnskapsrike og kompetente samfunnsborgere må vi gi alle barn tilgang på en solid grunnutdanning gjennom hele det langstrakte land.